

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.25, maj 2025

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Steen Tullberg

Tilsyn ved ph.d. Jens Rasmussen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

Indledning til

De ti Spedalskes Bøn til Herren. Et godt Raad i Plagens Tid

ved Stine Kylsø Pedersen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Grundtvig og koleraen
- 3 Et godt Raad i en Plagens Tid
- 4 Efterspil
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

I sommeren 1853 brød den store koleraepidemi ud i København. Det begyndte den 11. juni, hvor en 19-årig skibstømmerlærling fik opkast og diarré og blev indlagt på Nyboder Hospital. Herfra gik det stærkt; epidemien nåede i juli sit højeste og dræbte omkring 200 mennesker om dagen (Bonderup 2008, s. 35 f.). De dårlige sanitære forhold og hovedstadens tætte bebyggelse var årsagen til udbruddets omfang.

Krisen fik Grundtvig til at udgive en af sine gamle prædikener fra 1832 i håbet om, at tekstens budskab om styrken ved at bede kunne afhjælpe tidens nød.

2 Grundtvig og koleraen

Denne sommer befandt Grundtvig sig på Rønnebæksholm gods ved Næstved med sin hustru Marie ved sin side. Ifølge Hans Brun blev opholdet kun afbrudt af enkelte ture til hovedstaden for at prædike i Vartov Hospitalskirke hver anden søndag (Brun 1882, s. 556). Grundtvig havde efter sigende betalt en kapellan til at klare sine gudstjenester

de søndage, han ikke selv var i byen, hvilket han også havde gjort brug af i sommeren 1852 og orienteret stiftsprovst E.C. Tryde derom. Han havde dog ikke ulejlighet sig med at spørge om ordningen også kunne indgås denne sommer (Rønning 1913, s. 75 f.).

Rygterne svirrede om, at Grundtvig havde forladt storbyen pga. frygt for smittefare, men han var tilsyneladende rejst ud på landet for sit helbreds skyld (Monrad 1893, sp. 308 f.). Grundtvigs svigerinde, Jutta Rørdam, som også befandt sig på Rønnebæksholm denne sommer, udtrykte i breve sendt til sin mand flere gange sin bekymring over hans tilstand, som hun den 28. juni diagnosticerede som “aandelig Anfægtelse” (Rørdam 1892, s. 246). Hun beskrev den 30. juni sin søster og svogers dagligdag på godset:

Med Grundtvig er det endnu ikke rigtig godt, og som Følge deraf seer man ikke ret meget til Marie, da han slet ikke kan taale, at hun er borte. De spadsere sædvanlig 3 gange om Dagen, og en stor Deel af Eftermiddagen maa Marie læse for ham. Hun læser hver Dag to af hans Prædikener fra 1832 for ham, saa skriver han et Udtog af dem, som jeg troer, han vil lade trykke [...] (Rørdam 1892, s. 248)

3 Et godt Raad i en Plagens Tid

Prædikenen med titlen “De ti Spedalskes Bøn til Herren” fra Grundtvigs tid i Frederiks Tyske Kirke (nu Christianskirken) på Christianhavn, hvor han var tilknyttet fra 1832-1839, har Marie tilsyneladende læst op for ham under den daglige højtlesning, og deraf givet ham idéen til at udgive netop denne tekst, som også blev til i en tid, hvor koleraen rasede.

I begyndelsen af 1830'erne var koleravirussen kommet til Europa fra Asien. Nyheden om denne livstruende mave-tarm-sygdom, som spredte sig hurtigt rundt omkring i de europæiske lande, satte sig som en frygt i det danske samfund, hvor smittespredningen dog udeblev i denne omgang (Bonderup 2008, s. 35, 38). Grundtvigs tyve år gamle prædiken med undertitlen “Et godt Raad i Plagens Tid” blev holdt den 23. september 1832. Den trofaste tilhører, Christian S. Ley, har i sine dagbogsoptegnelser noteret, at Grundtvig denne søndag netop bad mod koleraen (Nygård 1893, s. 11), som Grundtvig altså refererer til som “Plagen” (se s. 11 f.).

I fortalen, som er dateret 23. juli 1853 – midt i epidemiens klimaks – tillader Grundtvig sig at påminde om bønnen som middel til at bringe trøst og beskyttelse i den gruelige tid. Han mener, at “de Fleste” har glemt bønnens anvendelighed i krisetider, og selvom det “Til at raade Bod herpaa nytter [...] nu vistnok i sig selv hverken at udgive gamle eller nye Prækenes om Bønnen” (s. [3]), så udtrykker han forhåbning om, at det kan afhjælpe nøden en smule.

Prædikenen følger kirkeårets tekstrække for 14. søndag efter Trinitatis, og tager afsæt i dagens evangelietekst for første række, som omhandler fortællingen om helbredelsen af de ti spedalske i Lukasevangeliets 17,11-19. Jesu hjælpsomhed mod de sygdomsramte udlægges som et vidnesbyrd om, at selvom han vidste, at kun én af de ti ville takke ham, helbredte han dem alle, hvorfor Grundtvig opfordrer alle kristne til at følge de spedalskes eksempel og i fællesskab påkalde Jesu navn og bede til Gud, så

han (igen) kan forbarme sig over alle de syge. Han fremhæver nadveren som det stærkeste udtryk for en sådan forenet bøn.

4 Efterspil

I dagspressen blev bogen annonceret sammen med øvrig kolerarelateret litteratur fra den 3. august. Hvad der imidlertid også fylder avisspalterne er indlæg, som kritiserer Grundtvigs gejstlige pligtforsømmelse for sin menighed i Vartov; han bliver bl.a. kaldt en “usædvanlig slet Sjælesørger” af en anonym afsender den 4. august i *Flyveposten* (sp. [3]). En anden anonym skribent kommenterer den 6. august førnævnte indlæg og viderefører kritikken ved at fastslå, at “naar nu denne Stiftelse [Vartov Hospital] desuden hemsøges af Choleraen, da kan man virkelig ikke fyldestgøre sin Kaldspligt ved at optrykke en tyve Aar gammel Præken og datere den fra – Rønnebeksholm pr. Nestved” (*Kjøbenhavnsposten* nr. 180, sp. [1]). En tredje skriver den 7. september: “medens Pastor Grundtvig laa paa Landet ved Præstø og – for dog at gjøre Noget – vendte sin Prædikentønde og lod en for en Snees Aar siden holdt Prædiken trykke [...]” (*Kjøbenhavnsposten* nr. 207, s. 827, genoptrykt i tre andre aviser).

Biskop J.P. Mynster, Grundtvigs fætter, var af embedsmæssige årsager stærkt utilfreds med Grundtvig; at han havde indfundet sig på Rønnebeksholm i begyndelsen af juni, før epidemien brød ud, men ikke havde afbrudt sit ophold og indfundet sig på sin post, voldte irritation hos biskoppen, der havde inddraget præsternes frihed under koleraudbruddet (Rasmussen 2023, s. 190). Mynster indgav derfor en klage til Kultusministeret over Grundtvigs fravær med begrundelsen, at København havde brug for alle sine præster i denne krisetid (Rasmussen 2021, s. 265; Rønning 1913, s. 77 f.).

Kritikken skulle have taget hårdt på Grundtvig (jf. Rasmussen 2021, s. 265), som den 28. august var tilbage fuldtid ved sin menighed i Vartov.

5 Anvendt litteratur

- Bonderup, Gerda (2008) “Kolera i 1800-tallet – med særlig henblik på Danmark” i *Tidsskrift for forskning i sygdom og samfund*, nr. 8 (2008), s. 35-48. Højbjerg.
- Brun, H. (1882) *Biskop N.F.S. Grundtvigs Levnetsløb, udførligst fortalt fra 1839. Et Bidrag*, bind 1. Christiania, Kolding, København.
- *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende*, nr. 177, 3. august 1853, sp. [13]. København.
- *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende*, nr. 179, 5. august 1853, sp. [13]. København.
- *Flyveposten*, nr. 178, 4. august 1853, sp. [3]. København.

- *Flyveposten*, nr. 201, 31. august 1853, sp. [8]. København.
- *Folkebladet: Almuevennen*, nr. 176, 11. august 1853, sp. [6]. København.
- *Fyens Stiftstidende, Kongelig ene privilegeret Adresse-, politiske og Avertissements-Avis*, nr. 190, 10. august 1853, sp. [3]. Odense.
- *Kiøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger*, nr. 179, 3. august 1853, sp. [9]. København.
- *Kiøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger*, nr. 180, 4. august 1853, sp. [9]. København.
- *Kiøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger*, nr. 181, 5. august 1853, sp. [9]. København.
- *Kjøbenhavnsposten*, nr. 176, 2. august 1853, sp. [1-2]. København.
- *Kjøbenhavnsposten*, nr. 180, 6. august 1853, sp. [1]. København.
- *Kjøbenhavnsposten*, nr. 207, 7. september 1853, s. 827. København.
- *Kongelig allernaadigst privilegeret Horsens Avis eller Skanderborg Amtstidende*, nr. 123, 9. august 1853, sp. [4]. Horsens.
- *Kongelig privilegeret Aarhuus Stifts-Tidende*, nr. 173, 9. september 1853, sp. [1]. Aarhus.
- *Lolland-Falsters Stifts-Tidende*, nr. 153, 10. september 1853, sp. [3]. Nykøbing Falster.
- Monrad, J.H. (1893) "Grundtvig under Koleraen 1853" i *Dansk Kirketidende*, nr. 20, 14. maj, sp. 305-309. København.
- Nygård, Frederik [udg.] (1893) "Dagbogsoptegnelser af Sigfred Ley om Grundtvig m. fl." i *Danskeren. Tidsskrift for Land og By*, bind 9, s. 1-17. København.
- Rasmussen, Jens (2021) "Mynsters forhold til Grundtvig. Deres indbyrdes kampe" i *Tidsskriftet Fønix*, 2021, s. 248-271.
- Rasmussen, Jens (2023) *Grundtvig og Mynster. Fætre og fjender*. Aarhus.
- *Roeskilde Avis og Avertissementstidende*, nr. 90, 4. august 1853, sp. [6]. Roskilde.
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede* bind 1-4, bind 4:1 (1913). København.
- Rørdam, Peter (1891-1895) *Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling*, udg. H.F. Rørdam bind 1-3, bind 2 (1892): *fra 1844 til 1856*. København.

- Tillægget “Blinkeren”, nr. 12, 8. august 1853, sp. [6] i *Morgenposten*.
Almindelig Kommisions-Tidende, nr. 180, 8. august 1853. København.
- “Tillæg til ‘Aalborg Stiftstidende’ Nr. 194.” i *Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis*, nr. 194, 5. august 1853, sp. [1]. Aalborg.
- *Viborg Stifts-Tidende*, nr. 148, 10. september 1853, sp. [4]. Viborg.